

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

Community Participation and Local Development

รศ.ดร.ฉลาด จันทรสสมบัติ¹ : เขียน

รัฐศาสตร์ พานิชย์พงศ์ศักดิ์¹ : วิจารณ์หนังสือ

Chalard Chantarasombat¹ : Principle writer

Ratthasart Panichpongsaphak¹ : To adjudge

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (ฉบับแก้ไข 2545) หมวด 4 มาตรา 29 ได้ กำหนดให้ชุมชนหรือท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น มารวมกันวางแผนพัฒนากับโรงเรียน รวมทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน การจัดการศึกษาให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ต้องอาศัยกระบวนการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 58 ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับ จึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้ผู้ปกครองได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความ

¹รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารและการพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Associate Professor Dr., Faculty of Education, Mahasarakham University

² Ph.D. Candidate in Administration and Educational Development, Faculty of Education, Mahasarakham University

เต็มใจ ซึ่งในบทความวิจารณ์หนังสือรายงานเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่พบ และได้จากการศึกษาหนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ประเด็นเนื้อหาโดยรวมของหนังสือ

การจัดการศึกษาในบริบทปัจจุบัน (Current Situation) มีการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย องค์ประกอบที่รวดเร็วฉับพลันจนเป็นการยากต่อการรับมือ การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ รูปแบบของสังคมที่จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ในปัจจุบันและในอนาคต การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคม หรือ บริบทท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นได้

แนวคิดใหม่ในการพัฒนา มีความสำคัญมาก ในการเปลี่ยนทัศนคติของคนในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่จะต้องถึงเวลาเปลี่ยนวิถีชีวิตการทำงานจากรูปแบบเดิม ๆ แนวคิดใหม่ในการพัฒนา ประกอบด้วย การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีหลักการสำคัญ 6 ร่วมคือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล การแก้ปัญหาในปัจจุบันต้องคิดแบบองค์รวม โดยอาศัยข้อมูล ประสพการณ์ องค์ความรู้และความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความยั่งยืนจึงมีความสำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของสังคมไทย โดยทุนทางสังคม เป็นศักยภาพของคนในชุมชนที่เป็นบ่อเกิดของความมั่นคงของประเทศ ซึ่งใช้หลักการมีส่วนร่วมเป็นศูนย์ในการหลอมรวมทุนทางสังคม การจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน อันจะ

ทำให้เกิดเครือข่ายความคิด ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งแบบยั่งยืนโดยใช้หลักการ 6 ร่วม โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การวิเคราะห์องค์การ (Swot Analysis) การวางแผนงบประมาณ การปฏิบัติตามแผนการควบคุมตรวจสอบ และปรับปรุงการทำงานร่วมกัน อันจะนำไปสู่การขยายความรู้สู่เครือข่าย

โลกปัจจุบันเป็นโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความสลับซับซ้อนยากที่จะเข้าใจ ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดผลกระทบและปัญหาตามมามากมาย สังคมพยายามที่จะหาทางออกใหม่ ๆ มีการนำเสนอแนวคิดใหม่ เช่น เศรษฐกิจพอเพียงทดแทนเศรษฐกิจทุนนิยม การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร การที่จะแก้ปัญหาต้องเริ่มจากการทำงานซึ่งต้องพิจารณาปัญหาแบบองค์รวม โดยอาศัยข้อมูล ประสพการณ์และองค์ความรู้ของบุคคลหลายกลุ่ม มารวมความคิดแก้ปัญหา ร่วมกัน การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ความสำคัญกับความรู้และประสพการณ์ของทุกคนในสังคม ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกันก็คือการนำเอาความรู้ ประสพการณ์ที่ทุกคนมีอยู่มาแลกเปลี่ยนกัน และสร้างองค์ความรู้ใหม่ และนำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่ จึงจะสามารถแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนและสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การมีส่วนร่วมเป็นการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการพัฒนาทางสังคมในทุกๆ ด้าน โดยระดับของการมีส่วนร่วมมี 3 ระดับ คือ ระดับการตัดสินใจ ระดับการร่วมมือ และระดับการนำไปใช้ประโยชน์ การมีส่วนร่วมเริ่มจากการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดทิศทาง ร่วมตัดสินใจอนาคตของชุมชน ร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนาร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และร่วมรักษาทรัพย์สินของชุมชน ซึ่งกระบวนการพัฒนาชุมชนจะทำให้เกิดความยั่งยืนได้ โดยการนำหลักการจัดการคุณภาพในภาพรวม (Total Quality Management) และการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือช่วยให้เป้าหมายการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

ส่วนที่ 2 องค์ความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้

จากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปี 2540 สิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมไทยไม่เลวร้าย คือฐานความเข้มแข็งของชุมชน จากผลดังกล่าวทำให้เกิดนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ และถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของชาติ เศรษฐกิจของชุมชนคือฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ และจากการศึกษาชุมชนที่เข้มแข็งได้ข้อค้นพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการตัดสินใจเรื่องส่วนรวมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ณ วันนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่าการรวมตัวเป็น กลุ่ม

อาชีพ กลุ่มเศรษฐกิจ และเชื่อมเป็นเครือข่ายประสานการทำงานร่วมกันเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น จุดเปลี่ยนก็คือข้าราชการต้องปรับกระบวนทัศน์ โดยให้ความสำคัญกับการร่วมคิด ร่วมทำกับกลุ่มองค์กรชุมชนและให้คุณค่า ความคิดกับกลุ่มองค์กรชุมชน ผลแห่งความสำเร็จมาจากการทำงานร่วมกัน โดยมีชาวบ้าน กลุ่มองค์กรชุมชนหรือชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

แนวคิดใหม่ในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งแบบยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา โดยมีหลักการ 6 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล ถ้าสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเช่นนี้ได้จะนำไปสู่ความยั่งยืน ดังนั้น สิ่งที่นักพัฒนาจะต้องเรียนรู้คือ หลักของการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ด้วยการกระทำ เพราะว่าวัฒนธรรมการเรียนรู้จากชาวบ้านเป็นการเรียนรู้ในวิถีชีวิตจริงทำไปเรียนรู้ไป ดังนั้น การออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีความหลากหลาย เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการพัฒนาอาจมีทั้งอบรม ศึกษา ดูงาน ทดลองทำ และสรุปบทเรียนร่วมกัน ทุนทางสังคม หมายถึง ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ ชุมชนและสถาบันองค์กรทางสังคม จึงเป็นทุนที่สำคัญเป็นบ่อเกิดของความมั่นคงของประเทศ ทุนทางสังคมด้านประชากรที่สำคัญ ได้แก่ ระดับการศึกษา การใฝ่รู้และแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ ระเบียบวินัยในการควบคุมตนเอง

และความซื่อสัตย์ ทูทางสังคมด้านองค์กร สังคมและชุมชน ได้แก่ ประชาสังคมที่เข้มแข็ง โครงสร้างอำนาจในสังคม อาจแบ่งเป็น ภาค รัฐ เป็นภาคที่ใช้อำนาจตามกฎหมายในการ สร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม เป็นภาคที่มีทั้งอำนาจรัฐ อำนาจเงิน และอำนาจปัญญา ในช่วง 2 – 3 ศตวรรษที่ผ่านมา ภาครัฐได้ เติบโตขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในลักษณะ ศูนย์รวมอำนาจแต่มีอุปสรรคที่เต็มไปด้วย ขันตอนและระเบียบมากมายจนทำให้ภาครัฐ ขาดประสิทธิภาพที่จะแก้ไขปัญหา ภาคธุรกิจ เป็นภาคที่มุ่งทำกิจกรรมเพื่อกำไร เป็นภาคที่มี อำนาจเงินและอำนาจปัญญาสูงสุด ภาคธุรกิจ อาศัยอำนาจเงินในการเชื่อมโยงกับรัฐ เพื่อให้ มีการใช้อำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนิน ธุรกิจ นำไปสู่ปัญหาในสังคมความเสื่อมโทรม ของสิ่งแวดล้อม อาชญากรรม รวมทั้งปัญหา โรคเอดส์ด้วย และภาคประชาชนหรือสังคม ภาคประชาชนที่ผ่านมามีลักษณะเป็นผู้ตาม ขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐเป็นหลัก ขาดทั้งอำนาจ รัฐ อำนาจเงิน อำนาจปัญญา ภาคประชาชน จึงเป็นผู้แบกรับปัญหาทุกอย่างในสังคม โดย ไม่สามารถแสดงบทบาทร่วมในการแก้ไขได้ อย่างจริงจัง โครงสร้างอำนาจทั้งสามกลุ่ม มีความเชื่อมโยงผ่านกระบวนการต่างๆ ซึ่ง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างขาดคุณภาพซึ่งนำไปสู่วิกฤตต่างๆในสังคม หากสร้างความเข้ม แข็งของสังคมขึ้น ด้วยการสนับสนุนการสร้าง ประชาสังคมขึ้นให้มากทั้งประเทศ คุณอำนาจ ในสังคมก็จะเกิดขึ้น เป็นลักษณะ สังคมสมา นุภาพ วิกฤตในสังคมก็จะเกิดขึ้นน้อยลงและ

ที่มีอยู่ก็จะได้รับการเยียวยาฟื้นฟูแก้ไขอย่างมี ประสิทธิภาพและโปร่งใส

ประชาสังคม (Civil Society) หมายถึง การที่คนในสังคม ซึ่งมีจิตสำนึก (Civil Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันใน ลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ใน การกระทำบางอย่าง ด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะเวทีประชาสังคม คือ สถานที่ที่ผู้คนสามารถมาพบปะรวมตัวกัน เพื่อ พูดคุย แลกเปลี่ยน ข้อมูล ความคิดเห็น ปัญหา การแก้ไขปัญหา การวางแผนและการกระทำ ร่วมกัน เพื่อเป็นประโยชน์สาธารณะหรือของ ชุมชน

หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม อาศัย หลักการทำงานที่ยึดสมาชิกของกลุ่มเป็นศูนย์กลาง โดยสมาชิกเป็นผู้สร้างผลงานจากประสบการณ์ เดิม เพื่อทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ ใหม่ๆ ซึ่งต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ด้วยกันเองและระหว่างวิทยากรกับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความคิด โดยอาศัยการพูด/การเขียน เป็นเครื่องมือใน การแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิด

ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี หากนำคำว่า ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี มาปรับใช้ในการทำ งานต่างๆ ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์มักเกี่ยวข้องกับ หลักการ แนวคิด หรือภาพรวมเกี่ยวกับ แนวทางในการดำเนินโครงการ ตลอดจนแผน แบบทต่างๆ ที่อยู่เบื้องหลังโครงการ ในขณะที่ ยุทธวิธี หรือ กลวิธีมักเกี่ยวข้องกับขั้นตอนใน การปฏิบัติงาน การจัดกิจกรรม หรือการกำหนด

วิธีการต่างๆ ตลอดจนการให้รายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับโครงการ เพื่อให้ยุทธศาสตร์ที่วางไว้เป็นจริง การกำหนดยุทธศาสตร์เป็นการเชื่อมโยงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กับสภาพการณ์ที่เราอยากให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยมีภาระงาน หรือภารกิจเป็นเสมือนตัวควบคุมหรือตรวจสอบ ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ตลอดจนกำหนดทิศทางในการเลือกยุทธศาสตร์และยุทธวิธี

ใครเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ การกำหนดยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก ได้แก่ แนวทางแบบดั้งเดิม (Traditional or Classical Approach) ผู้กำหนดยุทธศาสตร์มักเป็นบุคคลชั้นนำขององค์กร หากเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ในระดับชาติ ผู้กำหนดยุทธศาสตร์มักจะเป็นผู้บริหารประเทศหรือผู้นำในสังคม โดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าว จะทำหน้าที่คัดเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับองค์กร ในขณะเดียวกัน พนักงานขององค์กร หรือประชาชนในประเทศทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ การกำหนดยุทธศาสตร์ด้วยวิธีใหม่ มักเกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลซึ่งมีเป้าหมายร่วมกัน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกในสังคม ในการตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่ยุทธศาสตร์และแนวทางแบบใหม่ (Alternative or Popular Approach)

การจัดทำระบบข้อมูล (SWOT Analysis):
หันมารู้จักตนเอง

การวิเคราะห์ SWOT เป็นการจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ โดยแยกองค์ประกอบออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ องค์ประกอบภายใน แยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อยขององค์กรในการสนับสนุนให้เกิดประชาสังคม เช่น บุคลากรงบประมาณ เครื่องมือ และองค์ประกอบภายนอกองค์กร แยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ องค์ประกอบที่เอื้อต่อการดำเนินการขององค์กร โดยเราถือว่าองค์ประกอบดังกล่าวเป็น โอกาส (Opportunity) และองค์ประกอบที่มีผลกระทบด้านลบต่อการส่งเสริมบรรยากาศประชาสังคม โดยเราถือว่าองค์ประกอบดังกล่าวเป็น "อุปสรรค" ขององค์กร ได้แก่ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินการขององค์กรไปสู่การสนับสนุนประชาสังคม

การค้นหายุทธศาสตร์ บุคคลที่ทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์ อาจเริ่มต้นด้วยการทบทวนสภาพการณ์เชิงลบ เช่น ปัญหาภายในองค์กร และพยายามนำสภาพการณ์เชิงบวก อาทิ จุดเด่นขององค์กร เพื่อเอาชนะปัญหาต่างๆ การดำเนินการดังกล่าวจะนำไปสู่การตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการบรรเทาปัญหาภายในองค์กร ตลอดจนเพิ่มโอกาสหรือใช้ประโยชน์จากจุดเด่นขององค์กรนั่นเอง

การวางแผนเป็นหลักการสำคัญขั้นต้นของกระบวนการบริหาร แผนที่ดีจะช่วยให้การบริหารสำเร็จลุล่วงไปด้วยความราบรื่น รูปแบบของแผนมีหลายอย่างต่างกัน สุดแต่ว่าจะวางแผนขึ้นมาสำหรับกิจการใด แผนงาน

เป็นประจักษ์ชัดที่ช่วยชี้ช่องทางในการดำเนินงาน ไม่ว่าแผนงานนั้นจะดีแค่ไหนสักปานใดก็ตาม หากผู้ใช้แผนไม่ดำเนินการตามแผนและขาดการติดตามผลที่ดีแล้ว โอกาสที่จะทำงานให้ได้ผลดีมีอยู่น้อยมาก การวางแผนมีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร ผู้บริหารจึงควรจะได้ทำการวางแผนในการทำงานทุกครั้ง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การวางแผนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องขึ้นกับความจริงและข้อมูล และต้องอาศัยกระบวนการทางปัญญาต่างๆ เช่น เป็นมุมมองการณ์ไกล คาดการณ์ได้แม่นยำเตรียมที่จะเผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้น จัดกิจกรรมเป็นขั้นตอน รู้จักวางจุดมุ่งหมายได้ถูกต้องตามลำดับ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการที่องค์กรดำเนินการเพื่อให้ผลที่ต้องการในอนาคต โดยการตัดสินใจล่วงหน้าในการเลือกวิธีทำงานที่ดีที่สุดมีประสิทธิภาพมากที่สุด ให้บรรลุผลตามที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด และเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถปรับปรุงแก้ไขได้อยู่เสมอ

การวางแผนมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงาน เป็นสิ่งที่บอกให้เห็นถึงทิศทางค่านิยม วัตถุประสงค์ในอนาคตขององค์กร ให้ทุกฝ่ายทราบมีการประสานงานโดยอาศัยแผนเป็นเครื่องมือ ช่วยปรับปรุงและยกระดับคุณภาพกระบวนการในการตัดสินใจภายในองค์กรให้ดีขึ้น ช่วยให้บุคลากรสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมขององค์กรที่เปลี่ยนไปได้

ประเภทของแผน การวางแผนสามารถแบ่งออกได้หลายประเภทและหลายลักษณะตามแนวคิดพื้นฐานของการแบ่ง คือ แบ่งตามระยะเวลา แบ่งตามขอบเขตพื้นที่ แบ่งตามระดับขององค์กร แบ่งตามสายงานในองค์กร ฯ ใน การวางแผนจริงในภาคปฏิบัติ นั้น แผนจะไม่มีลักษณะเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่จะเป็นการผสมผสานกันหลายลักษณะขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานจะเลือกใช้แบบใดผสมผสานกัน มากน้อยแค่ไหนเพียงใด เพื่อความเหมาะสมกับการดำเนินในองค์กรนั้นๆ เป็นสำคัญ

การวางแผนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับที่สำคัญ คือ ระดับที่ 1 แผนระดับสูง ประกอบด้วยแผนภารกิจ(Mission Plan) แผนนโยบาย (Policy Plan) และแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ซึ่งเป็นแผนกว้างๆเพื่อเป็นแนวคิดในการดำเนินงานและระดับที่ 2 แผนปฏิบัติการ (Operation Plan) ประกอบด้วยโครงการ รายการปฏิบัติ และวิธีการปฏิบัติงานซึ่งเป็นแผนที่แสดงถึงรายละเอียดในการดำเนินงาน

การวางแผนงบประมาณ การงบประมาณ (Budgeting) มีความหมายครอบคลุมถึงการจัดทำงบประมาณ (Budget Preparation) และการควบคุมโดยงบประมาณ (Budgetary Control)

การจัดทำงบประมาณ คือ การจัดทำแผนการดำเนินงานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรขององค์กรใดองค์กรหนึ่งสำหรับระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่งในภายหน้า

การควบคุมโดยงบประมาณ หมายถึง การติดตามเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิด

ขึ้นจริงกับแผนงบประมาณที่วางไว้

การวางแผนงบประมาณเป็นการเปิดโอกาสให้ได้มีการสำรวจประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆตั้งแต่เริ่มแรกในการวางแผน หากมีที่ติดขัดในหน่วยงานใดจะได้รับการวินิจฉัยเสียแต่ในขั้นต้น การที่ได้มีโอกาสนำแผนงานของแต่ละส่วนมาวินิจฉัยร่วมกันเพื่อให้การดำเนินงานของส่วนต่างๆสอดคล้องกันนั้นช่วยให้การประสานงานระหว่างหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ เป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น การดำเนินงานของทุกส่วนงานต้องดำเนินไปเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายเดียวกัน ฝ่ายบริหารสามารถใช้แผนงบประมาณเป็นเครื่องมือติดตามควบคุมการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่ แตกต่างเพียงใด เนื่องด้วยเหตุใด และจะแก้ไขเช่นใด

กระบวนการจัดทำงบประมาณ ประกอบด้วย การประเมินสถานะแวดล้อมขององค์การ การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ กำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน กำหนดนโยบายปฏิบัติ การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ กำหนดข้อสมมติฐานในการวางแผน การประเมินและจัดทำแผนสำหรับโครงการต่างๆ การจัดทำแผนงบประมาณระยะยาวและระยะสั้น การจัดทำรายการวิเคราะห์ต่างๆ และการจัดทำรายงานรายงานผลการปฏิบัติงานเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานตามแผนงบประมาณ

ส่วนประกอบของแผนงบประมาณ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน

1. แผนงบประมาณส่วนพื้นฐาน
2. แผนงบประมาณการเงิน

วิธีการงบประมาณแผ่นดินของไทย กระบวนการงบประมาณ จำแนกออกเป็นขั้นที่สำคัญ 3 ขั้น คือ

1. ขั้นการจัดเตรียมงบประมาณ รัฐบาลกำหนดวงเงินให้ แล้วส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจจัดทำรายละเอียดค่าของงบประมาณให้แก่รัฐมนตรีและส่วนราชการจะต้องพิจารณาจัดสรรและจัดทำงบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

2. ขั้นอนุมัติงบประมาณ หมายถึง การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี รัฐบาลเสนอโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งได้แก่ รัฐสภา

3. ขั้นการบริหารงบประมาณ เป็นขั้นตอนที่สำคัญเนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ส่วนราชการเจ้าของงบประมาณต้องปฏิบัติงานตามแผนหรือโครงการและงบประมาณที่ได้รับอนุมัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การมีส่วนร่วม เป็นการกระทำร่วมกันของบุคคลในกระบวนการพัฒนามี 2 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (Participation as a mean) เป็นการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว และการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมาย (Participation as a end) คือการมุ่งให้ประชาชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสามัคคี จนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

และความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ประชาชนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่และ

ช่วยให้ได้หนทางในการแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับปัญหาของชุมชนได้การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีขึ้น ช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อรองกับกลุ่มประโยชน์อื่นๆในสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการช่วยเหลือตนเองซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุดกรอบแนวคิดของการทำงานแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาที่มีส่วนร่วม เริ่มต้นด้วยการกำหนดปัญหา ต่อมาคือกำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนา(Goal) ร่วมกันของทุกภาคทุกระดับจากนั้นกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละภาคที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับของการพัฒนา สุดท้ายกำหนดกลวิธีแผนงาน/โครงการการพัฒนาในระดับชุมชนและในระดับภาคอื่นๆตามด้วยการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการ การติดตามประเมินผลเพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้นและสุดท้ายการปรับปรุงโครงการที่อาจต้องกระทำต่อไป

หลักการและกระบวนการขั้นตอนของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาจะประสบความสำเร็จได้ ต้องพัฒนาการมีส่วนร่วมของคน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนที่สำคัญที่สุดคือการเตรียมด้านสังคมที่เริ่มด้วยแนวคิดในการเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องในทุกๆภาคเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจและเต็มใจร่วมมือร่วมใจทำงานในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ซึ่งการเตรียมการด้านสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องทั้งระหว่างภาค

รัฐ ภาคเอกชนและประชาชนซึ่งแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ ดังนี้ ภาครัฐหรือข้าราชการพึงรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและกลวิธีกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เชื่อมโยงแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตเข้ากับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ข้าราชการทุกระดับต้องร่วมมือประสานงานกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนฯลฯ ภาคเอกชน มีหน้าที่ ช่วยจัดหาทรัพยากรให้กับชุมชน ให้การศึกษาอบรมด้านความรู้วิชาการและประสานงานกับภาครัฐ ภาคประชาชนต้องรู้และเข้าใจการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและกลวิธีกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตจนสามารถปฏิบัติในชุมชนของตนเองได้ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนอื่น ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นของคนมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ฯลฯ ลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ วางแผนโครงการพัฒนา ดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา ระดับของการมีส่วนร่วม จำแนกได้ 3 ระดับ คือ (1) ระดับการตัดสินใจ (Decision Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง (Level of Responsibility by Themselves) (2) ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก และ (3) ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชน

จะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่ได้วางโครงการไว้ให้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการเท่านั้น

รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ(The Learning /Reflecting Process) มี 5 ขั้นตอน คือ การได้รับประสบการณ์ (Experiencing) การระบุประสบการณ์ (Naming Experience) การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of An Experience) การวางแผน (Planning) และการปฏิบัติ (Doing) ทักษะที่สำคัญในการทำงานแบบมีส่วนร่วม การทำงานแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะที่สำคัญ ซึ่งต้องใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นตลอดเวลา ประกอบด้วยความรู้และทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะด้านการสื่อความหมาย ด้านการเขียน ด้านการพูด การฟัง การสังเกต ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

การพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ คือ การพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน ร่วมตัดสินใจกิจกรรมการพัฒนา ร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และร่วมรักษาทรัพย์สินของชุมชน การพัฒนาชุมชนในลักษณะเช่นนี้จะเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินงานพัฒนาของชุมชน สร้างการยอมรับและความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน ก่อให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ

ในโครงการพัฒนาต่างๆ และมีความภาคภูมิใจในผลงานที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา สิ่งเหล่านี้จะเป็นพลังผลักดันให้โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างๆ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ ซึ่งหมายถึงเป็นการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

1. การประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้านหรือตำบล (A-I-C) คือ การประชุมที่มีวิธีการและขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร และเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการประชุมที่ระดมพลังสมองเพื่อแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เมื่อดำเนินการถูกต้องตามขั้นตอนผลงานที่ได้จากการประชุมนี้จะมาจากความคิดของผู้ที่เข้าร่วมประชุมทุกคน

2. การสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference = F.S.C) เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของกลุ่มผู้แทนหลายประเภท ซึ่งต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้น มาทำงานร่วมกันโดยนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในเรื่องนั้น และได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติให้ไปถึงวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม โดยมีพันธะสัญญาร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ใช้อนาคตเป็นจุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงานแทนการใช้ปัญหาและการแก้ปัญหาเป็นตัวตั้งในการทำงานซึ่งมักทำให้เกิดการขัดแย้งรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังในการแก้ปัญหา ช่วยทำให้เป้าหมายระยะยาวและ

แนวทางของกลุ่มหรือองค์กรชัดเจนขึ้น เป็นเป้าหมายร่วมกันซึ่งสมาชิกทุกคนยอมรับ และช่วยเพิ่มพันธะสัญญาของสมาชิกในการร่วมมือปฏิบัติตามแผนงานหรือแนวทางของกลุ่มเพื่อไปสู่อนาคตร่วมกันของกลุ่มตามที่ได้ตกลงกันได้

3. การจัดการคุณภาพในภาพรวม (Total Quality Management: การบริหารคุณภาพครบวงจร (TQM))

หมายถึง การบริหารมุ่งเน้นคุณภาพในทุกด้าน ทุกขั้นตอนในทุกกิจกรรม ทุกกระบวนการ ทุกผลิตภัณฑ์และทุกบริการ โดยให้ทุกคนและทุกส่วนขององค์กร นับตั้งแต่นโยบาย กลยุทธ์ องค์กรและวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการบริหารที่มุ่งเน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ให้มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของลูกค้า หรือด้านบริการเพื่อให้มั่นใจว่าทุกอย่างทำได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและมีคุณภาพทั้งหมดทั่วทั้งองค์กร

การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการให้มีการวิจัยสร้างความรู้ที่เหมาะสม ให้มีการตั้งใจร่วมกัน วิจัยร่วมกัน ร่วมเรียนรู้ จัดความรู้ให้อยู่ในรูปที่เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้ จัดการให้การสร้างความรู้และการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สำเร็จ จัดการให้ประเมินผลการปฏิบัติ เพื่อการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เป็นการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้

ต้นทุนทางปัญญา (Intellectual Capital)

มีความหมายรวมถึง ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ทรัพย์สินทางปัญญาและประสบการณ์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสร้างความมั่งคั่งได้ สิ่งที่มีอยู่ใน ต้นทุนทางปัญญา โดยมากมักรวม ต้นทุนด้านคน (Human Capital) ต้นทุนด้านโครงสร้าง (Structure Capital) ต้นทุนด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ต้นทุนด้านลูกค้า ต้นทุนด้านตลาด

การลงมือจัดการความรู้ มีหลัก 10 ประการ ดังต่อไปนี้ ตรวจสอบเครื่องอำนวยความสะดวก นำกลยุทธ์ด้านการจัดการความรู้กับกลยุทธ์ด้านธุรกิจมาเชื่อมโยงกัน ออกแบบโครงสร้างพื้นฐานของการจัดการความรู้ ตรวจสอบองค์ความรู้และระบบที่มีอยู่ ออกแบบทีมจัดการเรียนรู้ ร่างพิมพ์เขียว พัฒนาระบบการจัดการความรู้ สร้างต้นแบบและทดลองใช้ บริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมและโครงสร้างการตอบแทน (reward) และประเมินผลสัมฤทธิ์

วัตถุประสงค์จากการลงทุนและพัฒนา ระบบการจัดการความรู้

สังคมเรียนรู้ สังคมในอุดมคติ เป็นสังคมแห่งปัญญา คนทุกคนควรเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรทุกองค์กรควรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังคมทั้งสังคมควรเป็นสังคมเรียนรู้และมีกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์ มนุษย์สามารถเรียนรู้ให้บรรลุความจริง ความงาม ความดี และบรรลุความสุขได้

ความรู้ เรียนรู้ การวิจัยการเรียนรู้ ร่วมกันในการปฏิบัติ การวิจัยคือการสร้างความรู้

ใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ในการเรียนรู้ควรมีการสร้างความรู้ด้วย นั่นคือการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เมื่อพูดถึงการเรียนรู้ย่อมรวมถึงการวิจัยด้วย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมักมีคนที่เกี่ยวข้องมากมาย การที่จะทำให้เรื่องนั้นประสบความสำเร็จต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action)

กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนหมู่บ้านเจ็ดหมื่นกว่าหมู่บ้านในประเทศไทย มีศักยภาพ หมายถึง มีคน มีความรู้ มีทรัพยากรพอๆกัน แต่ข้อแตกต่างระหว่างชุมชนที่เข้มแข็งและไม่เข้มแข็ง ฟังตนเองได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย คือ มีการเรียนรู้หรือไม่ มีการจัดการทรัพยากรหรือไม่ มีการพัฒนาทรัพยากรหรือไม่ สามปัจจัยนี้ก่อให้เกิดประสบการณ์ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาตนเอง และนำไปสู่การพึ่งตนเอง

กระบวนการประชาพิจัย PR&D : People Research and Development

หัวใจของการทำประชาพิจัย คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาและรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก หลักประชาพิจัย เป็นวิธีการที่พัฒนาขึ้นมาจากประสบการณ์การทำงานกับชุมชน หลักประชาพิจัย 1.รู้จักโลก รู้จักสังคมไทย รู้จักตัวเอง 2.รู้รากเหง้าและเอกลักษณ์ 3.รู้ศักยภาพและทุน 4.รู้รายรับ รายจ่าย หนี้สิน 5.เรียนรู้จากตัวอย่างชุมชนอื่น(Best Practice) 6. วิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของตนเอง เห็นทางเลือก และ

7.วางแผนแม่บทการพัฒนาตนเองและประชาพิจัย

คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่คือ จิตสำนึกรวม(Consciousness) หลักการ(Principle) และจุดมุ่งหมาย(Purpose) เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมของสมาชิก

การศึกษาชุมชน คือ การที่เข้าไปศึกษาชุมชนในด้านต่างๆทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ ความเป็นอยู่ ระบบวิถีคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมกันของนักพัฒนาและชุมชน เพื่อที่จะได้กำหนดและวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

เทคนิคการศึกษาชุมชน

1. การประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal RRA) เป็นเทคนิคที่สามารถช่วยให้เรียนรู้สภาพชนบทอย่างถูกต้องในระยะเวลาอันสั้น มีการใช้เครื่องมือและวิธีการศึกษาหลายๆอย่างประกอบกัน เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยและชาวบ้าน

2. การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal PRA) เป็นเทคนิคที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการเรียนรู้ รวบรวม แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน ของคนในชุมชนและนักพัฒนา และที่สำคัญนักพัฒนาต้องมีทักษะในการดำเนิน

การประชุมสัมมนา และการวางแผนร่วมกัน

3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง

4. การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis RSA) เป็นเทคนิคที่เน้นการศึกษาในระบบย่อยของชุมชน เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบย่อยต่างๆของชุมชน และเพื่อให้นักพัฒนาได้รู้ถึงสภาพปัญหา การพัฒนาของชุมชนโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ คน ทรัพยากรต่างๆ กลุ่ม ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

5. การวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร (Agro ecosystem Analysis AA) ใช้สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัด แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาชุมชน โดยพิจารณาถึงคุณสมบัติ เช่น ความสามัคคี ความเสมอภาค การพึ่งตนเอง เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชุมชนได้ดีขึ้น และจะได้ทราบข้อมูลเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนได้ตรงจุด

6. การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน(Soft System Analysis) เป็นกระบวนการที่ได้เสริมสร้างและดึงศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาของชุมชนให้สูงขึ้น เป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อชุมชนในการ

แก้ไขปัญหาของตนเอง ได้ร่วมคิดร่วมสร้าง ได้พัฒนาในทิศทางและความเปลี่ยนแปลงที่ตนต้องการ

7. เทคนิค A I C (Appreciation InfluenceControl) เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของประชาชนเพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้าน ให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

8. กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process) เป็นกระบวนการในการค้นหาปัญหาและแก้ไขปัญหา โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ตามแนวคิดนี้ มีความเชื่อว่า ถ้าประชาชนนำเอากระบวนการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ไปใช้แก้ปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว หรือชุมชน โดยหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะทำให้ตนเอง หรือชุมชน สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้เอง ก็จะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

วิธีการและกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ชุมชน การศึกษาชุมชนมีวิธีการศึกษาอยู่หลายวิธี แต่ที่สำคัญมีดังนี้ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group) การใช้ข้อมูลเอกสาร การเข้าสนาม

การศึกษาแบบผสมผสาน คือ การนำเอาเทคนิควิธีการต่างๆ ในการศึกษา วิเคราะห์ชุมชนมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาชุมชน โดยเริ่มต้นที่การลงสู่ชุมชน จาก

นั้นใช้การสังเกตทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การใช้ข้อมูลเอกสารมือสองในการศึกษาหาประวัติของชุมชน การสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดร่วมกับชุมชน การจัดบันทึกต่างๆ ในระหว่างการศึกษาชุมชน เทคนิค วิธีการแบบผสมผสานเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาวิจัยได้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงของชุมชนได้มากในมุมมองที่หลากหลาย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ได้แก่ การทบทวนข้อมูลมือสอง (Review of Secondary Sources) , การสังเกตการณ์โดยตรง (Direct Observation) , แผนที่วงจรข่าย (Network Maps) , การสัมภาษณ์ (Interview) , แบบสอบถามอย่างสั้น (Short Questionnaire) , ประวัติบุคคล (Biography) , การทำประวัติพื้นที่ (Local History) และ เส้นเวลา (Time Line)

การวิเคราะห์ชุมชน เป็นวิธีการวิเคราะห์เพื่อดูถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงต่างๆ ของชุมชน และศึกษาว่า มีปัจจัยอะไร เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลง และแยกแยะทำความเข้าใจกับปัญหาการพัฒนาที่มีความสลับซับซ้อน และต้องการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังเป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคมชนชั้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

เงื่อนไขและขอบเขตของการประยุกต์

ใช้ งานพัฒนามักมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ 3 ระบบ คือ ระบบราชการเกิดปัญหาด้านงบประมาณ ด้านความล่าช้า ระบบชุมชนเกิดปัญหาการขาดความรู้ ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาความยากจนและปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน และอีกระบบคือ ตัวนักพัฒนา ปัญหาที่พบคือนักพัฒนามีจำนวนน้อย นักพัฒนาขาดความรู้ความสามารถและนักพัฒนาไม่ตั้งใจทำงานให้เต็มที่ ความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ระบบ ก็ทำให้เป็นบ่อเกิดปัญหาขึ้นมาได้อีก คือ ความไม่เข้าใจกันระหว่างระบบ ทำให้ประสานงานกันอย่างไม่มีประสิทธิภาพ มีความซ้ำซ้อน และความไม่ร่วมมือกัน ทำให้เกิดความเสียหายในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้กลายเป็นเงื่อนไขและขอบเขตที่ผู้ศึกษาวิจัย ต้องทำความเข้าใจเพื่อที่จะประยุกต์ใช้เทคนิคและเครื่องมือในการศึกษา วิเคราะห์ชุมชนต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

การประยุกต์ใช้ พบว่า ในองค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาใช้วิธีการพัฒนาใน 3 วิธี คือ การพัฒนาชุมชนแบบผสมผสาน การพัฒนาแบบเป็นภาคและการพัฒนาโดยทำหน้าที่ประสานและให้บริการแก่นักพัฒนาและองค์กรเอกชน

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน หมายถึง การบริหารงานโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับโรงเรียนและชุมชนได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

จุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่าง

โรงเรียนกับชุมชน เพื่อใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน เพื่อจะได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันในการพัฒนา

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ต้องมีความปรารถนาดีบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา จะต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นวิธีการที่ง่าย ๆ และยินดีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนด้วย

กระบวนการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน การที่จะบริหารงานใดๆก็ตามให้มีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้บริหารต้องดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 4 ของกระบวนการบริหาร คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผน การดำเนินการตามแผนและการประเมินผล

การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ผู้บริหารต้องดำเนินการให้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของงานและชุมชน โดยการมีส่วนร่วมจากบุคลากรให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ให้มากที่สุดเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและการหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

1. การวางแผนงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นการนำระบบที่กำหนดไว้มาดำเนินงาน ผู้บริหารมีบทบาทในการอนุมัติการดำเนินการตามโครงการ แจ้งผู้เกี่ยวข้องให้ดำเนินการควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศงาน แก้ปัญหาสนับสนุนทรัพยากร ประเมินผล

ตลอดทั้งคอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

2. การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์สองทาง คือ ทั้งโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยทั่วไปงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีขอบข่ายครอบคลุมงานการให้บริการบริการชุมชน งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน งานการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่น งานเกี่ยวกับคณะกรรมการโรงเรียน งานจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม และมูลนิธิและงานการประชาสัมพันธ์

3. การประเมินผลการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นภารกิจของผู้บริหารที่จะต้องจัดให้มี เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินการตามแผน ผู้บริหารควรมีบทบาทการกำหนดแนวทางในการประเมินรายละเอียดระยะเวลาที่เหมาะสม การใช้เครื่องมือการให้บุคลากรในโรงเรียนและคณะกรรมการการศึกษามีส่วนร่วม และสรุปผลการประเมินบันทึกไว้เป็นข้อมูลในการวางแผนงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในปีต่อไป

การประยุกต์ใช้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางให้ทุกองค์กรหันมาให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมตั้งแต่ในระดับของบุคลากรในหน่วยงาน รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อองค์กร

2. ทุนทางสังคมเป็นทรัพย์สินของ

ปัญหาที่ทุกหน่วยงานจะต้องจัดการความรู้ให้คงอยู่และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาองค์กร

3. การพัฒนาสู่ความยั่งยืนเป็นเป้าหมายหลักของสังคม และต่อประเทศชาติซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการให้คนไทยมีความพอเพียง พอประมาณมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันสู่ความยั่งยืนของประเทศชาตินั่นเอง

4. การศึกษาชุมชนเป็นประเด็นสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้และให้นักเรียนได้ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและจะต้องร่วมรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการบ้านพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงวิพากษ์ในมุมมองการปฏิบัติจริง

เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นจากการที่ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ผู้วิจารณ์ขอสรุปประเด็นการพัฒนา ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องกำหนดไว้เป็นนโยบายหรือกลยุทธ์หลักขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา เพราะจากการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา นโยบายส่วนกลางไม่ได้เน้นในประเด็นการมีส่วนร่วมเท่าที่ควร และที่สำคัญขาดการนำนโยบายมาปฏิบัติอย่างแท้จริง หลักการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่สำนักงานเขตพื้นที่และโรงเรียน ให้มีความเป็นนิติบุคคล ได้กำหนดไว้ชัดเจนในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา แต่ยังขาดบทบาทและ

ขาดการเชื่อมประสานที่ดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องกำหนดไว้ในกลยุทธ์ของโรงเรียน และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม มีการประเมินผลการมีบทบาทของชุมชนต่อการจัดการศึกษา และนำประเด็นปัญหาไปสู่การแก้ไขร่วมกัน

ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตชุมชน โรงเรียนเกิดขึ้นเพราะความต้องการของชุมชน จึงทำให้ชุมชนกับโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องผูกพันกันจนยากที่จะแยกจากกัน ภาระกิจที่สำคัญของโรงเรียนคือการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและชุมชน และในขณะเดียวกันชุมชนเองก็มีบทบาทหน้าที่ต่อโรงเรียน ดังนั้นชุมชนจึงสมควรมีส่วนในการกำหนดนโยบาย ทิศทาง และเป้าหมายในการดำเนินงานของโรงเรียน รวมทั้งช่วยสนับสนุนโรงเรียนด้านต่าง ๆ เพื่อให้โรงเรียนสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางพัฒนาโรงเรียนและชุมชน การพัฒนาโรงเรียนและชุมชนต้องดำเนินไปควบคู่กัน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมที่สำคัญคือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ การดำเนินการของโรงเรียนในทุก ๆ เรื่องต้องผ่านความเห็นชอบ หรือได้รับการชี้แนะจากชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (เอกสารการอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้บริหาร,

2550 : 88-90) ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาควรระลึกถึง ซึ่งมีหลัก 10 ประการ คือ 1) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน, 2) ฝึกให้เป็นคนใจกว้างและมีจิตสาธารณะ, 3) ตระหนักในสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน ไม่วางแผน ทุกอย่างทำได้หากตั้งใจทำ, 4) ต้องหมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชนและเพื่อร่วมงาน, 5) อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่กับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ตลอดเวลา, 6) หลีกเลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม, 7) ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศมิตรภาพ, 8) พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อย เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา, 9) หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงาน บริษัท ห้าง ร้านค้า โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ 10) สร้างและพัฒนาค่านิยมการสร้างสัมพันธ์ภาพกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการจัด

และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา, 2) การกำหนดนโยบายเป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา, 3) การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา, 4) การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา, และ 5) การตรวจสอบการจัดการศึกษา

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) สำรวจความต้องการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน, 2) การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา, 3) การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์พันธกิจ, 4) กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ, 5) การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติ, และ 6) การสรุปผลการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก หากชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลาว่างมาเป็นครู พ่อครูแม่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญา กับบุตรหลาน ย่อมเกิดผลดีทั้งต่อโรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่ม ส่วนผู้ปกครองย่อมภาคภูมิใจที่ได้สอนบุตรหลานในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่จะมีความเคารพและนับถือในตัวผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

5. การนำหลักจัดการความรู้ (KM) เป็นเครื่องมือพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ชุมชนกับความรู้หรือภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่ควบคู่กันมากจากวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจนแยกไม่ออก และไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเรื่องไหนเป็นความรู้ เพราะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติมาจนเป็นกิจวัตร การขาดการรวบรวมความรู้ หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน และความรู้ที่อยู่ในรูปของการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน มาสู่การจัดระเบียบจริงจัง จะทำให้ความรู้เหล่านั้นค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมชุมชน ขาดการอนุรักษ์ ขาดการบูรณาการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติให้ดีขึ้น จนในที่สุดขาดการนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์หรือเผยแพร่ การจัดการความรู้เป็นการจัดการทรัพยากรสินทางปัญญาให้บังเกิดผลในแง่ของการสร้างมูลค่าเพิ่มและนำความรู้ไปสู่ผลิตผลและสร้างสรรค์พัฒนางานต่าง ๆ เพราะในสังคมปัจจุบันสิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ทรัพยากร แรงงานหรือเงิน แต่เป็นความรู้ ยุคนี้เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้จึงสำคัญที่สุด การจัดการกระบวนการเรียนรู้สำหรับชุมชนคือการให้ชุมชนค้นพบและพัฒนาศักยภาพของคนจนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เพราะเป็นชุมชนเรียนรู้ คือพร้อมที่จะเรียนรู้ ตัดสินใจได้อิสระ สามารถจัดการ "ทุน" ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ฉลาด จันทรสมบัติ ,2550 : บทนำ)

ส่วนที่ 4 บทสรุป

กล่าวโดยรวมแล้วหนังสือเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เล่มนี้ มีคุณค่าควรแก่การอ่าน โดยเฉพาะผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรการที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา หรือแม้แต่บุคคลทั่วไปที่สนใจในการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นประเด็นหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา เน้นการย้อนกลับไปสู่ความเป็นจริง ความต้องการที่แท้จริงของการจัดการศึกษาที่มาจากชุมชนเกิดกระบวนการพัฒนามากมายสู่ความต้องการของชุมชนที่เป็นเป้าหมายหลักของการศึกษา

ขอขยายเนื้อหาของหนังสือที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มจากการปูพื้นความรู้ด้านชุมชน ผู้อ่านมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงในความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยผู้เขียนได้นำประสบการณ์ที่ทำงานเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการวิจัยต่างๆ มานำเสนอเป็นรูปแบบ แนวคิด การดำเนินการที่ประสบผลสำเร็จ ทำให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมากต่อการนำไปใช้ ทำให้ผู้อ่านเกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาหรือทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน การวางแผน อนุรักษ์ และการจัดการความรู้ ทุนทางสังคมที่อยู่ในรูปของความรู้ ไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมอันจะนำไปสู่ความสุขของประเทศชาติได้ในอนาคต

References

- Boonyakij, Boondee et.al., (2004). **Knowledge Management into Practice**. Bangkok: Jirawat Express.
- Chantarasombat, Chalard.(2007). **Development of Model for Knowledge Management of Community Organization**. Doctor of Education Thesis, Department of Educational Administration, . Mahasarakham University.
- Chantarasombat, Chalard. (2008). **Approach, Theory into Practice: Participatory Planning for Local Development**. Faculty of Education, Mahasarakham University.
- Dissong, Winai. (2006). **Participatory School Management for Educational Quality Development**. Bangkok: Tanakson.
- Metkaroonjit, Met.(2004). **Participatory Educational Management**. Bangkok: Book Point.
- Panich, Wijan. (2005). Knowledge Management. **Institute for Enhancing Knowledge Management for Society (IKS)**.
- Wasee, Prawed. (2005). Knowledge Management. **Document of Workshop for Outlining the Pilot Project of Knowledge Management**. 27 July 2002 at Kanjanaburi Province.